

**ЭВЛЭРҮҮЛЭН ЗУУЧЛАЛЫН УЛАМЖЛАЛ ШИНЭЧЛЭЛ, ХӨГЖЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА,
ХАРЬЦУУЛСАН СУДЛАЛ**

Ж.Ууганчимэг

ХСИС-ийн ЭЗНУС-ийн Эрх зүйн онолын
тэнхимийн ахлах багш, ахлах дэслэгч

Удиртгал

Манай улсын хувьд мэргэд өвгөдөөс үлдээсэн эв эеэ хичээх тухай сургаалаар баялаг орон билээ. Харин 21-р зууны эрх зүйн тогтолцоонд энэхүү сургаал нь бүрэн дүүрэн хэрэгжих нөхцлийг бүрдүүлсэн. Шүүхийн шинэчлэлийн багц хуулийн хүрээнд шүүхийн ачааллыг бууруулах, нөгөө талаас маргаан шийдвэрлэх сонголтод хувилбарыг хөгжүүлэх үүднээс эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийг 2012 онд батлан гаргасан ба Иргэний эрх зүйн маргаан, хөдөлмөрийн ганцаарчилсан маргаан, гэр бүлийн маргаанд эвлэрүүллийн зуучлалыг хэрэглэхээр хуульчилж өгсөн бөгөөд манай улсын хувьд 2015 оны байдлаар шүүхээр эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаагаар нийт 3923 өргөдөл, нэхэмжлэл хүлээн авсаны 1887 буюу 48% нь гэр бүлийн маргаан, үүний 272 буюу 16 % нь амжилттай, 1348 буюу 84 % нь амжилтгүй явагдсан байна. Харин 2016 онд /11854/, 2017 /12589/ онуудад эвлэрүүлэн зуучлалаар шийдэгдсэн маргааны 20 гаруй хувийг гэр бүлийн маргаан эзэлж байгаа бөгөөд амжилттай эвлэрлийн төвшин 12% буюу маш бага байгаатай холбогдуулан гэр бүлийн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг иргэний болон хөдөлмөрийн ганцаарчилсан маргааны эрх зүйн зохицуулалтаас илүү ул суурьтай хөндөж судлахыг зорьж өөрийн санал, дүгнэлтээ дэвшүүлсэн болно. Мөн судлаач миний хувьд энэхүү судалгаагаараа гадны орны жишгийг өөрийн орны эвлэрүүлэн зуучлалын тогтолцоотой харьцуулан судалж зохих дүгнэлт, саналыг дэвшүүлсэн болно.

Түлхүүр үг

Эвлэрүүлэн зуучлал, эрх зүйн маргаан, ганцаарчилсан маргаан, Гэр бүлийн маргаан, Орчин үеийн чиг хандлага

1. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай ойлголт, эрх зүйн зохицуулалтын

уламжлал

Эвлэрүүлэн зуучлал гэдэг нь маргалдагч талуудыг гуравдагч этгээдийн оролцоотойгоор харилцан тохиролцоонд хүргэх ажиллагаа бөгөөд шүүхийн бус аргаар хэрэг маргааныг шийдвэрлэх ажиллагааны нэг төрөл юм.

Шүүхээр хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай харьцуулбал эвлэрүүлэн зуучлах ажилагааны давуу талыг дараахь байдлаар тодорхойлж болно.

1. Шүүхээр маргаан шийдвэрлүүлэхтэй холбогдон үүсэх зардалтай харьцуулахад зардал харьцангуй бага
2. Хурдан шуурхай- хуульд зааснаар эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг 30 хоногт багтаан явуулдаг.
3. Нээлттэй бус байдаг- талууд оролцуулахыг зөвшөөрснөөс бусад этгээдийн хувьд хаалттай
4. Талуудын хоорондын харилцааг хадгалж үлдэх боломжтой.
5. Үйл явцыг зохигч удирдах боломжтой байдаг.
6. Уян хатан байдлаар тохиролцоонд хүрэх боломжтой.

Шүүхийн шинэчлэлийн багц хуулийн хүрээнд шүүхийн ачааллыг бууруулах, нөгөө талаас маргаан шийдвэрлэх сонголтод хувилбарыг хөгжүүлэх үүднээс эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийг 2012 онд батлан гаргасан ба Иргэний эрх зүйн маргаан, хөдөлмөрийн ганцаарчилсан маргаан, гэр бүлийн маргаанд эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэхээр¹ хуульчилсан бөгөөд манай улсын хувьд 2017 оны байдлаар шүүхээр эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаагаар нийт 9932 өргөдөл, нэхэмжлэл авсаны 48 хувь нь гэр бүлийн маргаан үүний 36 хувь нь амжилттай, 64 хувь нь амжилтгүй явагдсан байна. харин хөдөө орон нутагт тухайлбал Говьсүмбэр аймгийн тухайд авч үзвэл

Говьсүмбэр аймаг дахь иргэний хэргийн анхан шатны шүүхийн эвлэрүүлэн зуучлал нь 2016 оны 12 сарын 20-с 2017 оны 11 сарын 20-ны хооронд шинээр нийт 218 өргөдөл хүлээн авсанаас Иргэний эрх зүйн маргаантай өргөдөл 194, Гэр бүлийн эрх зүйн маргаантай өргөдөл 24 байна.

Үүнээс: Эвлэрэл амжилттай болсон 135 материалыг шүүгчийн захирамжаар баталгаажуулсан байгаагаас иргэний эрх зүйн маргаантай 130, Гэр бүлийн эрх зүйн маргаантай 5 байна.

Өнөөдрийн байдлаар оны эхний үлдэгдэл 4 материалтай нийлээд нийт 222 өргөдөл байна үүнээс иргэний эрх зүйн маргаантай 196, гэр бүлийн эрх зүйн маргаантай 26 өргөдөл байгаагаас эвлэрлийн гэрээ байгуулсан 135, дуусгавар болгосон 54, үлдэгдэл 33 байна. Өнгөрсөн оны мөн үед 211 өргөдөл хүлээн авч байсанаас эвлэрлийн гэрээ 195 байгуулж байсан ба дуусгавар болгосон материал 21 байсан байна.

Өнгөрсөн оны мөн үед нийт 211 өргөдөл хүлээн авч байсан байна. Энэ оны өнөөдрийн байдлаар 9.5%-иар өссөн байна. Оны эхнээс өнөөдрийн байдлаар эвлэрэл амжилтгүй болж дуусгавар болгосон 54 байгаагаас иргэний эрх зүйн маргаантай 35, Гэр бүлийн эрх зүйн маргаантай 19 байна. Өнгөрсөн оны мөн үед 21 материал дуусгавар болсон байна.

Хэдийгээр Монгол улсад Эвлэрүүлэн зуучлалын эрх зүйн орчин хожуу бий болсон ч Монголчууд бидний хувьд тийм ч хол ойлголт биш юм. Учир нь Монголчууд Ахаа алд хүндэл..., мэргэдийн үгийг өв болгон хичээ гэх мэтээр эв эеийн тухай сургаалаар амьдрал ахуйд гарсан маргаанаа шийдвэрлэдэг байсан.

Тухайлбал: гэр дотор маргаанаас гэрийн эзэн хэрэг заргыг шүүж, нэгэн хот айл дунд маргаанаас өвгөд настангаа сонсож... Эвлэрүүлэн зуучлалыг сүүлийн үед АНУ, Европ, Австралийн олон нийт хуульчид өргөнөөр хэрэглэж байгаагаас гадна Азийн орнуудын шүүхийн практикт эрчимтэй нэвтэрч байна. Эвлэрүүлэн зуучлал нь Япон улсад 94 жилийн өмнөөс, харин дэлхийн өндөр хөгжилтэй орнуудад 100 гаран жилийн түүхтэй ажиллагаа юм.

Эвлэрүүлэн зуучлалын давуу талуудыг дэлхий дахинд дараахь байдлаар тодорхойлж байна.

- Хувийн нууцтай холбоотой мэдээлэл олон нийтэд задардаггүй.
- Ажиллагааны уян хатан хэвшсэн байдаг
- Процессийн харилцан буулт хийх, зөвшилцөх, хүлээцтэй байх чадвар
- Мэтгэлцээний хамтын ажиллагаагаар солих
- Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зардал, зарлагыг багасгах буюу хорогдуулах замаар

20-р зуунд АНУ болон Европын улс орнуудад эвлэрүүлэн зуучлалыг хөдөлмөрийн маргаанд хэрэглэж байсныг эс тооцвол орчин үеийн эвлэрүүлэн зуучлалын эрх зүйн үндсийг тавьсан хүн бол харвардын Их сургуулийн профессор Франк Сандер гэж үздэг. Тэрээр 1976 оны “Паунд” эрдэм шинжилгээний хурал дээр “Маргааныг шийдвэрлэх өөр арга замууд” илтгэлдээ анх “Alternative dispute resolution- шүүхийн бус журмаар маргаан шийдвэрлэх” гэдэг нэр томъёог анх хэрэглэсэнээр

¹ Монгол Улсын Эвлэрүүлэн зуучлах тухай хуулийн 3-р зүйл

энэ салбарын эцэг хэмээн нэрлэгдэх болсон.²Үүнээс хойш АНУ-ын туршлагаас Канад, Герман, Австрали, Шинэ Зеланд, Скандиновын болон Зүүн Европын орнууд зуучлалыг шүүх болон арбитрын практикт нэвтрүүлэх хөтөлбөр хэрэгжүүлсний үр дүнд гадаад орнуудад маргаан шийдвэрлэх шүүхийн бус аргаар шийдвэрлэсэн хэргийн тоо жилээс жилд нэмэгдэж, эдгээр аргыг олон улсын худалдаа, интернетийн сүлжээ, үйлчилгээ эрчимтэй хөгжиж байгаа бусад салбарт өргөн хэрэглэх болжээ.

2. Эвлэрүүлэн зуучлах үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг харьцуулан судлах нь

АНУ-д анх эвлэрүүлэн зуучлал нь шүүхийн тогтолцоонд хамаарч байсан бөгөөд хөгжлийнхөө дараагийн шатанд байгууллагын хэлбэрт шилжсэн байна. Засгийн газраас бусад хуулийн этгээдүүд үйл ажиллагааныха нэг хэсэг болгож улмаар сургууль, засгийн газрын байгууллагууд тэрхүү шүүхийн системд хамаарч байсан эвлэрүүлэн зуучлалын процессийг хэрэглэх болсон.³

АНУ-д эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ зарим байгууллагууд нь цахим хэлбэрээр маргаан шийдвэрлэдэг болсон. АНУ-ын өмгөөлөгчдийн холбоо нь сайн дурын үндсэн дээр байгуулагдсан, дэлхий дээрх маргаан шийдвэрлэх хамгийн том мэргэжлийн холбоо бөгөөд 18000 гаруй гишүүнтэй байгууллага юм.

Энэхүү тогтолцоонд төрийн болон төрийн бус байгууллагууд сайн дурын үндсэн дээр эвлэрүүлэн зуучлалын үйл ажиллагааг явуулах нь нилээд түгээмэл байдаг. Эвлэрүүлэн зуучлалаар шийдвэрлэж болох маргааны төрөл нь маш өргөн хүрээнд тодорхойлогдож байдаг. Тухайлбал: хувийн эрх зүйн маргаануудаас гадна татварын, эрүүгийн зарим хэргүүдийг ч шийдвэрлэх боломжтой байдаг.

Австрали улсын хувьд шүүхийн бус журмаар маргаан шийдвэрлэх ажиллагаа нь өнөөгийн хөгжлийн түвшнээс ялгаатайгаар олон жилийн өмнө аж үйлдвэрийн харилцаанд суурилан хөгжиж эхэлсэн байна. 1904 онд Австралийн хамтын ажиллагаатай парламентаас Зуучлал, арбитрын тухай эрх зүйн баримт бичгийг анхлан боловсруулж байсан. Австралийн эвлэрүүлэн зуучлал нь олон нийтийн, нөхөрсөг зуучлал, арилжаа худалдааны, үндэстний гэсэн төрөлтэй бөгөөд эдгээрээс нөхөрсөг зуучлал нь өөрийн насны, өөрийн мэргэжлийн чиглэлээр зуучлалаар бусдад тусладаг бол Италид эвлэрүүлэн зуучлах аргаар маргааныг шийдвэрлэх хувилбарын талаар үйлчлүүлэгчдэдээ мэдээлэл өгөх нь хуульчдын үүрэг байдаг байна. Тус улсад хөдөлмөрийн маргаан, гэр бүл цуцлах, хөдөө аж ахуйтай холбоотой төрөл бүрийн маргааныг шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлалаар заавал шийдэж байхаар тогтоосон байдаг.

Герман улсын хувьд 2012 онд Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай шинэ хуулийг батласан ба энэхүү хуулиараа Европын холбооны дүрмийг өөрийн дотооддоо мөрдөх, эвлэрүүлэн зуучлалын хэм хэмжээг тусгаж өгсөн.

“Герман улсад эвлэрүүлэн зуучлалыг шүүхийн тогтолцооны нэг гэж үздэг бөгөөд эвлэрүүлэн зуучлал нь бүхэлдээ сайн дурын үндсэн дээр явагддаг”⁴

Их Британид эвлэрүүлэн зуучлал болон эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг зохицуулсан Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай тусгайлсан хууль байхгүй бөгөөд эвлэрүүлэн зуучлагчдын сургалтын үйл ажиллагаа, томилгоог төрийн зүгээс хянаж зохицуулагдгүй. Харин засгийн газар, хууль шүүхийн байгууллагууд болон хувийн компаниудын зүгээс эвлэрүүлэн зуучлалыг хөхүүлэн дэмжиж маргагч талуудыг эвлэрүүлэн зуучлалын замаар маргаанаа шийдэхийг уриалдаг байна.

Япон улсад 1983 оноос эхлэн шүүхийн журмаар шийдвэрлэгдсэн хэргийн тоо өсч байгаа хэдий ч шүүхийн бус аргаар маргаан шийдвэрлэх ажиллагаа ажиллагаа өргөнөөр хэрэглэгддэг хэвээр байна.

² “Хууль дээдлэх ёс” сэтгүүл №6, МУИС-ХЗС-ийн дэд профессор, хууль зүйн ухааны дозтор Д.Ганбаатар “Гадаадын орнуудын туршлага ба эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааны үр дагаврыг үнэлэх нь” 61-62 дахь тал.

³ Penny Brooker “Mediation law joimey” 2013.,р.14

⁴ “Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн онол арга зүйн тайлбар” УБ., 2015 он 51 дэх тал

Өнөөгийн Япон улсад шүүхийн бус аргаар маргаан шийдвэрлэх ажиллагаа нь эвлэрүүлэл ба зуучлал гэсэн үндсэн хэлбэртэй байдаг. Эвлэрүүллийг Иргэний Эвлэрүүллийн хуулиар зохицуулдаг ба хуулийн зорилго нь маргааныг эвийн журмаа харилцан зөвшилцлийн хэлбэрээр шийдвэрлэхэд чиглэгддэг. Эвлэрүүлэх ажиллагааг дүүргийн шүүх эсвэл анхан шатны түргэвчилсэн шүүх дээр хэрэгжүүлэх ба гэр бүлээс үүссэн маргааныг гэр бүлийн шүүхэд хэрэгжүүлдэг.

3. Монгол улс дахь эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа, түүний өнөөгийн байдал

Манай улсын хувьд эвлэрүүлэн зуучлалыг нэвтрүүлэх ажлыг Япон улсын ЛСА олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллагын санаачлагаар 2010 оны 05-р сард эхлүүлсэн ба үүнээс үндэслэн эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийг баталж эхлэсэн билээ.

Уг хуулийн 3-р зүйлд зааснаар:

Эвлэрүүлэн зуучлалд хамаарах маргааны төрөл нь:

- Иргэний эрх зүйн маргаан
- Хөдөлмөрийн ганцаарчилсан маргаан
- Гэр бүлийн харилцаанаас үүссэн маргаан юм.

Мөн эдгээрээс бусад харицаанаас үүссэн маргаанд эвлэрүүлэн зуучлалыг зөвхөн тусгайлан хуульд заасан тохиолдолд хэрэглэж болно” гэжээ. Эвлэрүүлэн зуучлах ажилагааны талууд нь:

- Иргэн
- Хуулийн этгээд
- Хуулийн этгээдийн эрхгүй байгууллага байна.

Монгол улсын хувьд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаан дахь шүүгчийн оролцоог хуульчлахдаа тэрээр уг ажилагааг эхлүүлэхэд голлох үүрэгтэй болохыг зааж өгсөн. Тухайлбал:

➤ Шүүгч маргалдагч талуудад эвлэрүүлэн зуучлалын талаарх мэдээллийг бүрэн өгөх үүрэгтэй.

➤ Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Монгол улсын хуулийн 6-р зүйлийн 6.2-т “Шүүхшүүхэд иргэний хэрэг үүсгэхээс өмнө болон хойно , хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны шат бүрт талуудыг эвлэрэх боломжоор хангаж, эвлэрүүлэн зуучлагчийн туслалцаа авах талаар сануулах үүрэгтэй” гэж хуульчлан зааж өгсөн байна. Ийнхүү хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны үе шатанад шүүгч талуудад эдлэх эрхийг тайлбарлан өгөхдөө “Эвлэрүүлэн зуучлагчийг туслалцаа авах талаар сануулах үүрэгтэй ба ингэхдээ зохигч болон тэдгээрийн төлөөлөгч, өмгөөлөгчөөс нотлох баримт гаргаж өгөх үед нь шууд зохигчид болон эсвэл төлөөлөгч, өмгөөлөгчөөр дамжуулан сануулж болно. “

➤ Шүүгч эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэх нь зохистой маргаан болон зохисгүй маргааныг тодорхойлох чадвартай байх ёстой. Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Монгол улын хуулийн 21-р зүйлийн 21.1-т “ ...Шүүгч эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэх нь зохистой гэж үзэж санал болгосон...” хэмээн заасан нь дээр дурьдсан чадварыг шүүгчээс шаардаж байгаа хэрэг юм. Мөн түүнчлэн уг хуулийн 3.1-т : “иргэний эрх зүйн маргаан, хөдөлмөрийн ганцаарчилсан маргаан болон гэр бүлийн маргаанаас үүссэн маргаанд эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэнэ” гэж заасан нь эдгээртэй холбоотой бүхий л маргаанд эвлэрүүлэн зуучлалыг хэрэглэнэ нь зохистой гэсэн үг биш юм.

➤ Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаан дахь шүүгчийн гол оролцоо нь эвлэрлийн гэрээг баталгаажуулж, захирамж гаргах явдал юм. Дээрхи хуулийн 27.2-т “Шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагчийн дэмжлэгтэйгээр байгуулсан эвлэрлийн гэрээг тухайн шатны шүүгч баталгаажуулж, захирамж гаргана.” гэж заасан. Харин төрийн болон төрийн бус байгууллага дахь эвлэрүүлэн зуучлагчийн дэмжлэгтэйгээр байгуулсан эвлэрлийн гэрээг шүүхээс баталгаажуулахгүй бөгөөд гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд хандах эрх нь нээлттэй байдаг.

Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуульд зааснаар шийдвэрлэх маргаануудын төрлөөс гэр бүлийн холбогдолтой маргааныг дээрхи журмаар шийдвэрлэхэд гарч буй бэрхшээл, туслгамдсан асуудлын талаар тухайлан судлаж үзэхийг зорьсон юм.

Гэр бүлийг эвлэрүүлэн зуучлах үйл ажиллагаа Эвлэрүүлэн зуучлал (mediation) Хараат бус бие даасан зуучлагчаас маргалдагч талуудын хооронд шууд хэлэлцээр хийлгэх замаар тэдний асуудлыг шийдвэрлэх процесс юм.

Гэр бүлийн холбогдолтой маргаан нь эхнэр нөхөр, эцэг, эх, хамаатан садан зэрэг ойр дотны холбоотой хүмүүсийн хооронд үүсдэг бөгөөд хуульд үндэслэн нэг мөр эцэслэн шийдвэрлэхээс илүүтэйгээр тухайн маргааны нөхцөл байдалд тохируулан, ямар нэг хатуу тогтоосон арга хэлбэрт баригдалгүй, бүрэн хэмжээнд харилцан ярилцаж ойлголцсоны үндсэн дээр маргааныг шийдвэрлэх нь зохимжтой гэж үздэг. Тухайн маргаан нь гэр бүлийн гишүүдийн бие биедээ итгэх итгэл, урам хугаралт, амьдралыг үзэх үзэл өөрчлөгдсөнтэй холбоотой нарийн төвөгтэй шалтгаантай бөгөөд сэтгэл хөдлөлийн байдал ихээхэн давамгайлсан байдгаараа онцлогтой.

Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай Монгол улсын хуулийн 32-р зүйлд :

- Шүүхээс тогтоосон хугацаанд гэрлэгчид эвлэрээгүй бол шүүх гэрлэгчдийн хооронд үүссэн гэрлэлт цуцлахаас бусад тэтгэвэр, тэтгэлэг, тэтгэмж, дундын хөрөнгө, хуваахтай холбогдсон маргаанд шүүх дэх эвлэрүүлэн зуучлагч, эсхүл сонгосон эвлэрүүлэн зуучлагчийг оролцуулж болно.

- Гэрлэгчдийг эвлэрүүлэх ажиллагаанд сэтгэлзүйч болон төрөл, сандан, найз нөхөд, хамтран ажиллагсдыг оролцуулж болно гэж тус тус заасан байна.

Мөн түүнчлэн ИХШХШТХ-д зааснаар:

- Шүүх хэргийг хянан шийдвэрлэхдээ гэрлэлт цуцлах болсон шалтгааныг тогтоох ба гэрлэгчдийг эвлэрүүлэх бүх талын арга хэмжээг авна.

- ИХШХШТХ-д заасан эвлэрүүлэх арга хэмжээг зөвхөн нэг удаа хэрэглэнэ. Шүүхээс гадуур урьдчилан шийдвэрлэ журмын дагуу явуулсан эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа амжилтгүй болсон байх нь шүүхэд иргэний хэрэг үүсгэснээс хойш гэр бүлийн маргааны талаар эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанаас татгалзах үндэслэл болохгүй

- ... гэр бүлийн тухай хуульд заасны дагуу гэрлэгчид эвлэрэх боломжгүй буюу гэрлэгчдийн хэн нэгний байнгын хүчирхийлэл дарамтаас болж гэр бүлийн гишүүдийн амь нас, эрүүл мэнд болон хүүхдийн хүмүүжилд ноцтой хохирол, хор уршиг учирч болзошгүй, эсүл учирсан нь тогтоогдсон бол шүүгч эврэлүүлэх арга хэмжээ авалгүйгээр гэрлэлтийг цуцалж болно.

- Гэрлэгчид шүүхээс эвлэрүүлэх арга хэмжээ авсан хугацаанд эвлэрээгүй бол шүүгч гэрлэлтийг цуцлах шийдвэр гаргана... гэсэн заалтуудаас харахад гэр бүлийн маргаанд дээд дурдсан тохиолдлуудаас бусдад нь заавал эвлэрүүлэн зуучлал хэрэглэх ёстой байна.

Манай улсын хувьд 2017 оны байдлаар нийт хүлээн авсан өргөдөл нэхэмжлэлийн 48% нь гэр бүлийн маргаан байгаагаас 10 хувь нь амжилттай, 84 хувь нь амжилтгүй явагдсан байна. Европын улсуудаас Франц улсад гэр бүлийн холбогдолтой маргааныг эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаа илүү хөгжсөн бөгөөд гэр бүлийн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлагч нь тугай сургалтанд хамрагдаж диплом авсан байхыг шаарддаг байна.⁵ Америк, Австрали болон Европын зарим оронд эхэн үедээ гэр бүлийн Эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагааг нэг л зуучлагч үзүүлдэг байсан бол сүүлийн жилүүдэд 2 ба түүнээс дээш тооны зуучлагч нар хамтарч ажиллах болсон бөгөөд нэр бүлийн эвлэрүүлэн зуучлагч нар нь олон мэргэжлийн хүмүүс байдгаас ихэвчлэн нийгмийн ажилтан, хуульч, сэтгэл судлаачид энэхүү ажиллагааг гүйцэтгэх хандлагатай байна.

Харин манай улсын хувьд эвлэрүүлэн зуучлагч нь:

- Эрх зүйн бүрэн чадамжтай
- Дээд боловсролтой
- Сургалтанд хамрагдаж гэрчилгээ авсан байх
- Эрх бүхий байгууллагын эвлэрүүлэн зуучлагчийн нэрсийн жагсаалтад бүртгэгдсэн байх
- Ял шийтгэлгүй байх шаардлагуудыг тавьдаг.

Герман улсад зуучлагчийн үүргийг өмгөөлөгч, эвлэрүүлэх албад, нотариатч болон үйл ажиллагааны янз бүрийн шинжээч нар гүйцэтгэдэг байна.

⁵ Д.Гангабаатар “Хууль дээдлэх ёс” сэтгүүл 2013 он №06/46/”Гадаад орнуудын туршлага ба эвдэрүүлэн зуучлах ажиллагааны үр дагаврыг үнэлэх нь” 63 дахь тал

Япон улсын хувьд дээрхи улсуудаас ялгаатай нь уламжлал, ёс заншилд тулгуурлдаг ба 40-70 настай бол эвлэрүүлэн зуучлагч болдог.

Дүгнэлт. Иргэний эрх зүйн маргааныг Эвлэрүүлэн зуучлах журмаар шийдвэрлэхэд онцлог тал нь талууд анхны уулзалтаар эвлэрэх магадлал маш өндөр байдаг ба ихэнхи хувь нь хамаатан сандан болон найз нөхөдийн хооронд хийгдсэн гэрээ, хэлцэлтэй холбоотой байдаг байна. Иргэний эрх зүйн маргааны хувьд дан ганц эд хөрөнгийн харилцаа голлодог тул хохирол нөхөн барагдуулсан тохиолдолд эвлэрүүлэх магадлал гэр бүлийн маргаанаас туйлын өндөр юм.

Эвлэрүүлэн зуучлалын тухай хуулийн 13-р зүйлийн 13:2.3-т “ Талууд эвлэрүүлэн зуучлах ажиллагаанд идэвх санаачлагатай оролцох, эвлэрүүлэн зуучлагчийн дуудлага товлосон уулзалтанд хүрэлцэн ирэх үүрэгтэй” гэж заасан байдаг.

Гэр бүлийн холбогдолтой маргааны дийлэнхи хувь нь гэрлэлт цуцлалттай холбоотой маргаан байдаг бөгөөд талууд олон жил амьдраагүй, талуудын аль нэг нь өөр хүнтэй гэр бүлийн харилцаатай эсхүл хамтран амьдардаг болсон мөн үр хүүхэдтэй болсон зэрэгтэй холбоотойгоор эвлэрүүлэх ажиллагаа үр дүнгүй болдог. Мөн нөхрийн хувьд хүүхдийн тэтгэмж, тэтгэлгийн асуудлаас зайлсхийн товлосон уулзалтад ирэхгүй байх нь практикт түгээмэл гардаг. Хэрэв дээр дурдсан урьдчилсан нөхцөл байдал байвал эвлэрүүлэн зуучлалд хандахгүйгээр шууд шүүхээр шийдвэрлүүлэх байдлаар зохицууж өгөх нь зүйтэй. Үүнээс үүдэн гэр бүлийн маргаанд эвлэрүүлэн зуучлагчийн чадвар, идэвхи оролцоо маш чухал болох нь харагдаж байна.

Манай улсын хувьд нэн тэргүүнд гэр бүлийн хөгжилд анхаарах шаардлагатай бөгөөд гэр бүлийн боловсрол олгох үндэсний тогтолцоог бий болгох, анхан шатны шүүх бүрт гэр бүлийн дагнасан шүүх байгуулж, мэргэшсэн сэтгэлзүйч, хуульчдыг ажиллуулан эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх шаардлагатай гэж үзэн би дараахь саналыг дэвшүүлж байна.

- Гэр бүлийн маргааныг эвлэрүүлэн зуучлахтай холбогдсон эрх зүйн орчинг уян хатан болгох
- Япон улсын адилаар гэр бүлийн шүүх байгуулах, гэр бүлийн зөвлөгөө өгөх газруудыг нээн ажиллуулах, Гэр бүлийн эвлэрүүлэн зуучлагчдыг сэтгэл зүйч, хуульчдаар хийлгэх